

HABITATGE D'EMPRESA A TARRAGONA

La creació de vivendes per part de les empreses pels seus treballadors no és quelcom recent sinó que es remunta a diferents èpoques de la història. Així, com exemple, tenim el cas dels cortijos a l'economia latifundista andalusa. O a Catalunya, el fenomen de les colònies industrials durant els segles XIX i principis del XX.

A les dècades de 1940-1950, en la etapa inicial del franquisme, es va fer obligatori, per les lleis de 1946 i de 1955, que las empreses de més de 50 treballadors fixos dediquessin fons a la construcció de vivendes pels seus empleats.

La construcció de vivendes per part de grans empreses de subministrament i serveis d'aigua, gas i electricitat és poc coneguda. Malgrat això, mereix destacar el cas d'empreses com Fuerza y Riegos del Ebro a algunes poblacions de Catalunya durant la dècada de 1920-1930, que varen donar suport a la construcció de petites ciutats jardí. Als anys de la postguerra, a partir de 1953, la seva continuadora, FECSA, va construir un nombre important de

Part d'una façana dels blocs IQA a Torreforta, vista des del carrer Prades

vivendes pels treballadors, tant a Barcelona com a d'altres ciutats i pobles de Catalunya. Al 1969 es va plantejar a l'Hospitalet de l'Infant el conjunt de vivendes pels treballadors de la central

nuclear de Vandellòs, conegut com el poblat d'Hifresa, dissenyat per Antoni Bonet Castellana; es va inaugurar el 1975, i disposava d'escola i camp d'esports. Malgrat no formar un recinte tancat, ni tenir una estricta disciplina laboral i social, com en el cas de las colònies vuitcentistes, les seves similituds són evidents.

El creixement demogràfic a partir dels anys 50, fruit essencialment de les immigracions, provocarà un desbordament del creixement dels perímetres urbans donant pas als barris-dormitori i transformarà els nuclis rurals pròxims a Tarragona i Reus en espais rururbans o periurbans.

El 1961 va néixer la primera gran indústria química situada al municipi de Tarragona, la companyia Industrias Químicas Asociadas (IQA, S.A.). IQA va ocupar una superfície de 80 ha i va generar 446 llocs de treball, a mitjans dels 60.

L'esforç de l'Estat en matèria d'habitatge social no fou suficient per tal de fer front a la forta demanda d'una ciutat en ràpida expansió. A mitjans de 1964 es va iniciar la construcció del gegan-

tesc complex petroquímic que comprendria les plantes de Industrias Químicas Asociadas (IQA) i de Dow Unquinesa (DUSA). Els projectes d'ambdues empreses es van realitzar a un emplaçament proper una de l'altre.

Va sorgir amb certa força el fenomen dels "blocs d'empresa", promoguts per IQA o Dow, al eixample de Torreforta. Aquests blocs de vivendes de tres i quatre plantes van arribar a disposar fins a finals dels 80 d'un economat i d'un bar social. Els "grups d'empresa" funcionaven a ple rendiment, cuidant les facetes socials, culturals i esportives.

Com a dades d'interès molt significatives, convé mencionar aquests dos fets. D'una banda, l'il·lustre tarragoní, José Manuel Núñez (d.e.p.), va ocupar una d'aquestes vivendes d'IQA a Torreforta i va ser el fundador de la Confraria del Cristo del Buen Amor, de la Setmana Santa de la nostra ciutat. D'altra banda, el grup polític La Plataforma va tenir la

seua seu social a un dels baixos comercials d'aquests blocs.

D'altres empreses, petites i mitjanes, com Butano i Seidensticker (després Valmeline) al barri de El Pilar, i Alena, Disa, Enher i Asesa, al Parc Riuclar, varen promocionar diversos blocs de vivendes familiars pels seus treballadors. En aquesta mateixa línia, varies empreses petroquímiques han invertit en ajudes als seus treballadors per l'adquisició d'habitatges, tal com pot observar-se a algunes escales de blocs diversos del barri de La Granja (promogut, en el seu conjunt, per la antiga Caja de Ahorros Provincial de Tarragona), sent aquest fenomen molt més acusat encara a Vilaseca (treballadors d'Aiscondel, desplaçats des de Monzó).

S'ha de tenir present que el 1960, a Tarragona treballaven a la construcció prop d'un 10% de la població ocupada, una data de molta importància que ens dona fe de la gran demanda de vivendes

generada per la immigració, així com pel muntatge de les primeres grans fàbriques dels polígons industrials.

A finals dels anys 60, Tarragona estava agafant la seva configuració definitiva de la banda de ponent, amb la construcció dels barris El Pilar, Riuclar, La Granja i Icomar. Més tard, a mitjans dels anys 70 i gairebé concloua l'expansió industrial de la capital, comença un procés de recessió del mercat laboral i, com a conseqüència directa, una important frenada del creixement territorial, tot i que no demogràfic, ja que entre el 1970 i el 1981 Tarragona va tenir un creixement absolut del 39,4%, el segon en magnitud després de la dècada de 1960 a 70. En resum, durant les dècades dels anys 60 i 70 i degut a la intensa onada migratòria, van aparèixer els nous barris a ponent del riu Francolí, aprofitant les millors condicions topogràfiques. La zona de llevant, més accidentada i boscosa,

Un exemple del frondós enjardinament d'un blocs d'empresa de l'IQA a Torreforta

Encreuament dels carrers Riu Fluvià i Prades a Torreforta, amb un bloc IQA al fons

s'ha anat consolidant i ampliant posteriorment amb urbanitzacions residencials alhora que han aparegut assentaments desendreçats, alguns inclús fruit de parcel·lacions il·legals en sòl no urbanitzable. D'aquesta manera s'ha anat consolidant un model territorial fragmentat amb una gran presència de nuclis urbans dispersos i poc estructurats. Un creixement poblacional que ha derivat en una manca de cohesió i vertebració de l'estructura territorial.

Per tal de completar el ventall d'iniciatives de promoció de la vivenda, d'índole variada, s'ha de destacar l'augment considerable de la intervenció pública, des de finals dels anys seixanta. En aquest sentit, apareixen successivament barris com San Salvador (situat al nord del municipi), Riuclar i Camp

Clar. Les realitzacions de promotores privades, incentivades per l'Estat, són ressaltables en el cas d'Icomar i La Floresta. Sant Pere i Sant Pau van sorgir per iniciativa d'una cooperativa de vivenda i està situat, com San Salvador, al nord del terme municipal.

Així, doncs, a la dècada dels anys seixanta i setanta, es produeix a Tarragona una marcada tendència per part d'algunes empreses de crear recursos econòmics, socials i culturals pels seus treballadors (paternalisme empresarial), invertint en serveis de benestar social i en ajudes per l'adquisició de la vivenda, reflectida amb major o menor intensitat, als barris perifèrics de Tarragona. Aquest paternalisme empresarial es troba avui en dia transformat, metamorfosejat, podríem dir. El com-

plex petroquímic tarragoní actua aquí com una gran "Colònia Industrial" del segle XIX, adaptada a principis del XXI. Es tracta en aquest cas d'un paternalisme empresarial molt més subtil que el de dos segles enrere, però que es troba escampat tota la societat política i civil tarragonina. Mitjançant al seu mecenatge civil (cultural, social, esportiu...) té alletargada i estormeïda a una societat, abans crítica i reivindicativa, que ha deixat d'exigir un control més rigorós de les seves activitats de risc.

FEDERICO BARDAJÍ RUIZ
Antropòleg i autor dels llibres
Els barris de Tarragona
i *Bonavista. Una biografia social*